

DİN DERSLERİNİN GELİŞİMİ ve TEORİK YAPISI¹

Mehmet Zeki AYDIN²

Cumhuriyetten önce din eğitimi camiler, medreseler, tekkeler, enderun, sıbyan mektepleri, rüştiye, idadi ve sultaniler gibi çeşitli öğretim kurumlarında yapılırdı. Cumhuriyetin ilanından sonra 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün eğitim-öğretim kurumları “Maarif Vekaleti”ne bağlandı. Bu kanunun 4. maddesinde, yeni dinî tedrisat kurumları ile ilgili hüküm; “Maarif Vekaleti, yüksek diniyat mütehasısı yetiştirmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet gibi hidemâtı diniyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler kûşad edecektir.” Şeklinde yer almıştır.

1926 yılında, ilkokulların 2. ve 3. sınıflarına haftada ikişer, 4. ve 5. sınıflarına da haftada birer saat olmak üzere Seçmeli Din Bilgisi dersi konulmuştur. Bu ders 1929 yılında ilkokulların 4. ve 5. sınıfları ile ortaokulların 1. ve 2. sınıflarında haftada birer saat; Öğretmen Okullarının birinci ve ikinci sınıflarında haftada ikişer saat olarak okutulmaya başlanmıştır. Din Bilgisi Dersleri, 1931-1932 Öğretim yılında ortaokul müfredat programından; 1935 yılında da ilkokul müfredat programından çıkarılmıştır.

1949 yılında ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında haftada ikişer saat olmak üzere yeniden okutulmaya başlanan ve sınıf geçmeye tesir etmeyen Din Bilgisi dersi, 1950 yılında ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında birer saate indirilmiş ve sınıf geçmeye tesir eden bir ders haline getirilmiştir.

1953 yılında İlköğretmen Okullarının 1. ve 2. sınıflarında mecburi olmak üzere; 1956-1957 öğretim yılında, ortaokulların 1. ve 2. sınıflarında, sınıf geçmede tesiri olmak kaydıyla; 1967-1968 öğretim yılında lise ve dengi okulların 1. ve 2. sınıflarında isteğe bağlı olarak okutulmak ve bu dersi seçen öğrenciler için sınıf geçmeye tesir etmek üzere haftada birer saat din dersi okutulmaya başlanmıştır.

1974-1975 Öğretim Yılında, ilkokulların 4. ve 5., ortaokulların 1., 2. ve 3., liselerin 1. ve 2. sınıflarında Ahlâk dersi okutulmaya başlanmıştır.

1975-1976 Öğretim Yılında ortaokullar ile lise ve dengi meslek okullarının son sınıflarına isteğe bağlı olarak Din Bilgisi, aynı öğretim yılında lise ve dengi meslek okullarının son sınıflarına da Ahlâk dersleri konulmuştur. 1982 Anayasası'nın 24. maddesinin “... Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır...” hükmü doğrultusunda Din Bilgisi ve Ahlâk Dersinin adı da Din

¹ Bu makale, **MEB Din Öğretimi Dergisi**, sayı:37, Ankara 1992, ss.55-60'da yayımlanmıştır

² www.mehmetzekiaydin.com Email: mzekiaydin@mynet.com

Kültürü ve Ahlâk Bilgisi olarak değiştirilmiş ve ilkokul, ortaokul ve liselerimizde okutulan zorunlu dersler arasında yer almıştır.

Halen bu ders; ilkokul 4. ve 5., ortaokul 1., 2. ve 3. sınıflarında haftada ikişer, lise 1., 2. ve 3. sınıflarda da birer saat olarak okutulmaktadır.

1991-1992 Öğretim Yılında uygulamaya konulan Ders Geçme ve Kredi sisteminde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi liselerde, her dönemde iki kredi olmak üzere üç dönemde altı kredi olarak okutulmaktadır.³

BUGÜNKÜ DURUM

Türk Milli Eğitim sisteminde ilk ve ortaöğretim kurumları zorunlu dersler arasında yer alan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin genel amacı şöyle ifade edilmiştir:

“İlköğretim ve ortaöğretimde öğrenciye, Türk Milli Eğitim Politikası doğrultusunda genel amaçlarına, ilkelerine ve Atatürk’ün laiklik ilkesine uygun din, İslâm dini ve Ahlâk bilgisi ile ilgili yeterli temel bilgi kazandırmak; böylece Atatürkçülüğün Milli birlik ve beraberliğin, insan sevgisinin dinî ve ahlâkî yönden pekiştirilmesini sağlamak, iyi ahlâklı ve faziletli insanlar yetiştirmektir.”

Bu kadar önemli bir amacı gerçekleştirmesini beklediğimiz bu ders Cumhuriyetin kurulmasından bu yana üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olagelmıştır.

En çok tartışılan bir konu olmasına rağmen Türkiye’de Din dersleri bilimsel yöntemle incelenmiş, araştırılmış değildir. Tartışmalar hep ideolojik yönden olmuştur. Bu alanda birbirine zıt iki görüş sürekli savunulmuştur. Bu görüşlerin birisine göre; “Din, bizim tarihi, hatta milli olmuş kıymetlerimizden birisidir. Bu sebeple onu çocuklarımıza öğretmeliyiz.”⁴ Çünkü, toplumdaki tüm kötülüklerin, ahlâksızlıkların, huzursuzlukların kaynağında kişilere iyi din ve ahlâk eğitimi verilmemesi vardır. Bunun karşıtı görüşe göre; “Türkiye laik bir ülkedir, laik bir ülkenin okullarında zorunlu Din dersi yer alamaz.”⁵ Bu görüşü destekleyenlere göre okullarda Din dersinin okutulması Atatürk ilkeleri ve modernleşme için tehlike arz etmektedir.

³ Din Dersinin tarihiyle ilgili olarak bakınız: 1. Bilgin, Beyza; Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Ankara 1980 s.2. Parmaksızoğlu, İsmet; Türkiye’de Din Eğitimi, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara 1966 3. Koçer, H. Ali; Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Problemi, Ankara 1967 4. Akyüz, Yahya; Türk Eğitim Tarihi; Ankara 1988, s.5. Binzet, Turgut; Din Eğitiminde Gerçekleştirilen Gelişmeler (1969-1979), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1981 s. 6. Demir, İbrahim; 1968-1976 Yılları Arasında Türkiye’de Din Eğitimi Tartışması; Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1978.

⁴ Okutan, Ömer; Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ve Öğretimi, Öğretmeni Yetiştirme Sorunu, Y. Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 1980, s. 1

⁵ Koçer, H. Ali; Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Problemi, Ankara 1967, s. 179.

Bu konu tartişılırken toplumun ihtiyaçlarının değerlendirilerek, alan için uygun ğretim yöntemi ve ilkeleri geliştirilerek bilimsel bir temele oturtulması üzerinde durulmamıştır.⁶

“Halbuki her Őeyden önce memleketimizde eğitimin toplumsal ve bireysel temellerini araştırarak, eğitimin sistematik teorisini dile getirmek ve eğitim politikasını ve amaçlarını bu teoriye göre düzenlemek gerekmektedir.”⁷

O halde konuyu ele alırken, din ve ahlâk öğretiminin toplumsal ve bireysel temelleri ortaya konulmalıdır. Bireysel yönden; dinin insanın farklı çağlarına ve ihtiyaçlarına göre nasıl ğretim konusu yapılacağı belirlenmelidir. Toplumsal yönden ise; genel eğitim politikası, dinin amacı ve toplumun ihtiyaçları arasında bir denge kurulması ve bu yönde dinin teorisinin geliştirilmesi gerekmektedir.

DİNİ EğİTİMDEN, DİN ğRETİMİNE GEÇİŐ

Büyük dinlerin özellikle İslâm dininin getirdiği dünya görüşü hayatın bütünlüğü prensibine dayalıdır. Bu görüş eğitim-ğretim sistemini bütünüyle etkilemiştir.

Türklerin çok eski tarihleri ve bu tarihlerinden gelen hayat görüşleri olduğu bilinmektedir. Fakat yakın zamana kadar Türk tarihinin başlangıcı İslâm tarihinin başlangıcı ile aynı sayılmıştır. Büyük Őahsiyetlerin soy kütükleri İslmın ilk devirlerdeki büyük Őahsiyetlere dayandırılmış, öğrencilere peygamberler tarihinden sonra, İslâm devletleri tarihi ve bu arada Selçuklu ve Osmanlı tarihleri öğretilmiştir. Osmanlı toplumunun değerler sistemi, siyasi ve sosyal yapısı, tarihin daha çok bir din tarihi olarak anlaşılmasına elverişlidir. Bu dönemde diğer milletlerde benzer anlayışlara sahiptirler.

Hayatın böyle bütüncü bir yorumu, eğitim ğretimi bütünüyle onun emrine vermişti. Daha sonra hangi branşlara ve mesleklere hizmet verecek olursa olsun, bütün eğitim-ğretim kurumları temelde bu yorumu, bu bakış açısını bütün öğrencilere vermek durumundaydı. Bu sebepten bu devredeki eğitim ve öğretime “din” diyoruz.

Eğitim ğretim faaliyeti bir devlet görevi olarak zorunlu hale getirilince durum değişti. Artık vatandaşlar çocuklarını programını devletin belirlediği okullara göndereceklerdir. Din bu okullarda yine öğretiliyordu, fakat öğretime artık din denemezdi. Çünkü orada doğrudan doğruya dinden kaynaklanmayan, dine dayalı olmayan dersler de yer alıyordu. Öğretimin bütünlüğü içinde din, din ğretimi olarak branşlardan biriydi.

⁶ Tekin, Nurşen; Ortaokullarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Programlarının Değerlendirilmesi, Y. Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 1986, s. 4.

⁷ Varış, Fatma; Eğitimde Program Geliştirme, Ankara 1988, s. 14

Dinî öğretimden, din öğretimine geçişin güçlükler meydana getirmesi tabii idi., getirdi de. Çünkü artık hayata bakış bir türlü değildi. Belli bir hayat görüşünün doğruluğu üzerine kurulu din dersi ile, bu görüşe bağlı olmaksızın deneysel araştırma sonuçlarına dayanan derslerin insan kafasında bütünleştirilmesi kolay değildi. Bunlardan hangisi esas alınacaktı?

Türk eğitim sisteminde devlet okulu uygulamasına geçilince dini öğreten dersler ile tecrübi bilimleri öğreten dersler arasındaki yöntem farklarının ortaya çıkardığı problemler, devrin düşünürleri tarafından işlenmiştir.

Dünyanın diğer ülkelerinde de, dinî öğretimden, din öğretimine geçişin problemlere sebep olduğunu biliyoruz. Zaman içinde bu problemler her toplumun kendi özelliklerine göre çözümlenmeye çalışılmıştır. Ancak problemlerin bittiği söylenemez. Din öğretiminde yöntem meselesi varlığını sürdürmektedir.

Genel eğitimde olduğu kadar, dinin hedefinde de insana zorlama yoktur. Her ikisinin ortak hedefi hür iradenin gerçekleşmesidir. Hür irade ise, seçime imkan tanımayan tek yönlü bir tanıtımla gerçekleşemez. Birden çok dünya görüşünün bulunduğu ve bu görüşlerin artık kapalı kalamadığı modern çoğulcu toplumda, öğrencilerin bunlardan haberli olması, kendi görüşlerini daha iyi tanımaları ve ona bağlanma sorumluluğunu yüklenmelerini açısından gereklidir.

Bugün din öğretiminin en önemli problemi, din dersinin şekli ve muhtevası üzerinde tartışılırken çoğu zaman unutilan, Türk halkının güncel-dinî ihtiyaçlarına en iyi şekilde nasıl cevap verebileceği sorusudur.⁸

Görüldüğü gibi, konunun temelinde din dersinin teorisinin iyi bir şekilde ortaya konulup geliştirilmesi sorunu vardır.

DİN DERSİNİN TEORİSİ

Din dersinin teorisi, çok amaçlı (plüralist) toplumun, onun bir uzantısı olan okulun ve dinin amaçlarının birlikte düşünülüp değerlendirilmesi ile geliştirilebilir. Başka bir ifade ile, böyle bir teori için genel eğitim felsefesinin (uzak hedef), okulların genel amacının ve dinin özel amacının birbirini zedelemeyecek bir biçimde bir araya getirilmesi gereklidir.

Okulun görevi, toplumun çok amaçlı özelliğini hiçe saymak, onu görmezlikten gelmek veya ideolojik olarak yıpratmak gibi uygulamalarla bağdaşmaz. Çok amaçlı toplumun okuluna uygun olan, ideolojik bir öğretim amacı değil, fakat öğrencilerin, gerçeğin bütünü ile karşılaşmasını hedef alıcı bir öğretimdir. Bu bütünlük içinde okul öğrencilere, İslâm dininin

⁸ Bilgin, Beyza; Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, Ankara 1988, s.332.

getirdiği dünya görüşünün temel ilkelerini tanıtılmak, onlara gerçeğin dinî açıdan nasıl yorumlandığı konusunda da bilgi vermek durumundadır. Okul, din ile ilgili sorular yokmuş gibi davranamaz, onları kendiliğinden veya başka branşlar yolu ile de cevaplandırılmaz. Toplum politikası açısından din dersi, okulda, dinin toplum içinde sahip olduğu yere uygun bir biçimde temsil edilmek durumundadır.

Dinin genel eğitimindeki yeri ve okul böyle bir disiplini ihmal ederse, görevini tam olarak yapmamış olacağı konusunda  amaç ileri sürülebilir. Bunlar; insani amaç, kültürel amaç ve toplumsal amaçtır.

1. İnsani Amaç: Genel eğitimin, insanı, bütün kabiliyetleri ile bir bütün olarak yetiştirmek görevinden kaynaklanmaktadır. İnsan, hayatı yorumlamak ve yaşantısına bir anlam kazandırmak ihtiyacındadır. İnsanın bu duygusunun karşılanması, doyurulması ve geliştirilmesi gereklidir. Bu anlamda, İslâm dininden gelen cevaplar, İslâm dininin m'mini olan kişilere verilmek durumundadır. Onlar bu cevabı diğer alanlardan öğrenecekleri cevaplarla karşılaştıracaklardır.

2. Kültürel Amaç: Sahip olduğumuz ve sahip olmak durumunda bulunduğumuz kültürümüzü büyük ölçüde etkilemiş olan İslâm dinini, yetişmekte olan nesle tanıtılmaktadır. Edebiyatımızda, musikimizde, mimarimizde, hatta niçin öyle değil de, böyle hareket etmekte olduğumuzda ve konuşma biçimimizde, dinle ilgili motifler, sembolik ifadeler, çok yönlü izler vardır. Dini öğrenip bilmek, bütün bunları anlamak için kaçınılmazdır. Din bilgileri, okullardaki, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Tarih vb. derslerin işlenmesinde de yardımcıdır ve gereklidir. Tarih dersinde bir olayın yorumlanmasında, Türkçe dersinde bir fıkranın, bir şiirin anlaşılmasında din bilgilerine daima baş vurulacaktır. Ders ğretmenleri arasında alışverişte, din ğretmeni de üzerine düşeni yapacaktır.

3. Toplumsal Amaç: Davranışlarımızla sorumlu olduğumuz ve davranışlarımızı tanımak durumunda olduğumuz toplumsal evreye. İslâm ahlâkî yolu ile yaklaşabilmektir. Hangi görevde ve sosyal faaliyette bulunursak bulunalım, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinde bile davranışlarımıza yön veren inanışlarımızı karşılıklı tanımak ve onları hesaba katmak durumundayız. Bu bakımdan sadece kendi inandığımız dini değil, çevremizde yaşayan dinleri de tanımak ve hesaba katmak durumundayız. Herkes Türkiye'de yaşayan dinler hakkında bilgi sahibi olmak durumundadır. Zaten din dersi müfredat programlarında bu bilgilere yer verilmektedir.

Din dersi okula, onunu eleştirici özelliği açısından da yardımcı olabilir. Değişik felsefi görüşler ve ideolojiler, insanın varlığı, geleceği ve mutluluğu ile ilgili değişik yorumlar getirirken, dinin getirdiği yorum, bir imkan olarak onların yanında yer alacak,

onların da eleştirici konusu yapılabileceğini ortaya koyacaktır. Böylece gerçeğin henüz çözümlenmemiş olduğu, ona bakışların ve onu yorumlayışların bir türlü olmadığı vakıası ortaya konularak, tartışma konusu yapılmakla yeni yetişenlerin ufkunun açık olduğu, onların da bu konuda düşünüp katkıda bulunabileceği belirtilmiş olacaktır.⁹

⁹ Bilgin, Beyza; Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara 1990, s. 44